כיתה ח' | תרבות יהודית-ישראלית | שיעור 1 מתוך 3 | 45 דק' | ממלכתי: לפי תוכנית תרבות יהודית-ישראלית לכיתה ח'

"אלו דברים שאין להם שיעור"

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יקראו את משנה פאה א, א ויסבירו את שני חלקיה
- התלמידים יסבירו מהי מצוות פאה בעזרת הפסוק בויקרא יט
- התלמידים ידונו בשאלה: מה ההבדל בין חובה מוגדרת לבין נתינה בלי גבול

❓ השאלה הגדולה של היחידה

מה הופך חברה לחברה טובה: חוקים טובים, או אנשים שעושים יותר ממה שהחוק דורש?

השאלה מלווה את שלושת השיעורים: מסכת פאה (נתינה שאין לה שיעור), "לפנים משורת הדין" (בבא מציעא), וחזון חברת המופת במגילת העצמאות. בשיעור 3 כל תלמיד כותב תשובה משלו.

📜 המקורות (ויקרא יט, ט–י מתוך מכון ממרא; משנה פאה א, א מתוך ספריא)

ויקרא יט, ט–י

וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם, לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לְקֻצֹּר; וְלֶקֶט קְצִירְךָ, לֹא תְלַקֵּט.

וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל, וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט: לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם, אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם.

משנה, פאה פרק א, משנה א

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר. הַפֵּאָה, וְהַבִּכּוּרִים, וְהָרֳאָיוֹן, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

הפסוקים הועתקו ממכון ממרא; המשנה מספריא (נוסח תורת אמת).

📖 הסבר למורה

מסכת פאה פותחת את סדר זרעים במשנה. "פאה" היא הקצה (הפינה) של השדה: לפי הפסוק בויקרא יט, מי שקוצר את שדהו לא יקצור עד הסוף, אלא ישאיר את הפאה לעני ולגר. לצד הפאה הפסוקים מזכירים גם לקט (שיבולים שנופלות בזמן הקציר) ופרט בכרם.

המשנה הראשונה במסכת בנויה משני חלקים. החלק הראשון: "אלו דברים שאין להם שיעור", כלומר אין להם כמות מקסימלית (או מינימלית) קבועה בתורה: פאה, ביכורים, ראיון (העלייה לרגל), גמילות חסדים ותלמוד תורה.

החלק השני: "אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה והקרן קימת לו לעולם הבא": כיבוד אב ואם, גמילות חסדים, הבאת שלום בין אדם לחברו, ו"תלמוד תורה כנגד כולם". המשל הוא מעולם הכסף: הפירות הם כמו ריבית, והקרן נשמרת.

לפי תוכנית הלימודים לכיתה ח', מסכת פאה (פרק א, משניות א–ו, ופרק ח) היא אחד ממקבצי המשנה של השנה, תחת הערך המוביל "תיקון עולם": אחריותו של היחיד כלפי החברה והזולת.

זרמים: ממלכתי: היחידה בנויה לפי תוכנית הלימודים בתרבות יהודית-ישראלית לכיתה ח' (ערך מוביל: "תיקון עולם"; משנה ויסודות המשפט העברי: מסכת פאה, דין ו"לפנים משורת הדין"; חברת מופת ומגילת העצמאות). בחמ"ד אפשר להשתמש בשיעורים 1–2 בשיעורי משנה וגמרא.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דק')

חומרים: לוח, דף המקורות, שני שטרות "כסף משחק" להמחשת קרן ופירות, דף עבודה

1. **פתיחה (5 דק'):** שאלה: "כמה צריך לתת צדקה? האם יש גבול?" אוספים תשובות ורושמים על הלוח.
2. **הפסוק (8 דק'):** קוראים את ויקרא יט, ט–י. משרטטים שדה על הלוח ומסמנים פאה, לקט ופרט. למי הם מיועדים?
3. **המשנה (14 דק'):** קוראים את המשנה ומפרקים לשני חלקים. מסבירים "שיעור" ואת משל הקרן והפירות.
4. **עבודה בזוגות (13 דק'):** משימות 1–6 בדף העבודה.
5. **סיכום (5 דק'):** חוזרים לשאלת הפתיחה: מה התשובה של המשנה?

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה קרה? מה כתוב במקור?)

- מהי פאה, ולמי היא מיועדת לפי הפסוק?
- אילו חמישה דברים "אין להם שיעור"?
- מה פירוש "אוכל פרותיהן בעולם הזה והקרן קימת לו לעולם הבא"?

פרשנות וניתוח (למה? מה הקשר?)

- למה דווקא הדברים האלה אין להם שיעור? מה משותף להם?
- מה מלמד המשל של קרן ופירות על התועלת של מעשים טובים?

הערכה (מה אני חושב/ת?)

- האם עדיף שלמצוות נתינה יהיה שיעור קבוע, או שלא יהיה? נמקו.

🎟️ כרטיס יציאה (3 דקות)

כל תלמיד כותב: "דבר אחד שאני יכול/ה לתת השבוע בלי שיעור (בלי לספור): ____."

💡 הערות למורה

כדאי לציין שלפי המשך המשנה, חכמים קבעו שיעור מינימלי לפאה (לא פחות מאחד משישים). זה מופיע במשנה ב, ואפשר להמשיך אליה בשיעור הבא.

בכיתה ממלכתית אפשר לחבר לפעילות התנדבות, כמו שמציעה תוכנית הלימודים ("תיקון עולם").

"שיעור" כאן הוא כמות, ולא שיעור בבית ספר. זו נקודה שתלמידים מתבלבלים בה.

📝 בדף העבודה

דברים שאין להם שיעור: 7 משימות, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- ויקרא יט (מכון ממרא)
- משנה פאה א, א (ספריא)
- תרבות יהודית-ישראלית, תוכנית הלימודים לכיתה ח'

מחוון: דברים שאין להם שיעור

1. א. פינת השדה שמשאירים לעניים.
2. פאה (פינת השדה), לקט (מה שנופל בזמן הקציר), פרט (בכרם; וגם לא לעולל את הכרם). כולם לעני ולגר.
3. הפאה, הביכורים, הראיון (העלייה לרגל), גמילות חסדים ותלמוד תורה.
4. כמות קבועה (גבול, מידה).
5. הפירות: התועלת שאדם נהנה ממנה כבר בעולם הזה; הקרן: השכר שנשמר לו לעולם הבא. דוגמה: הבאת שלום בין חברים (החברים נהנים כבר עכשיו, והמעשה נשמר).
6. שהיא חשובה במיוחד: גם אין לה גבול, וגם יש לה שכר בעולם הזה ובעולם הבא.
7. לקבל כל הצעה מעשית שבה משאירים חלק ממה שיש לטובת אחרים (למשל: מקרר משותף, פינת בגדים, שעת שיעורי עזר).